

Собака

Жігмонд Моріц

Хата була невеличка, а вітрище схопився такий, що мало не поніс її. Скулившись і зібгавшись калачиком, під хатою на лахмітті лежав собака. Йому постелили у старий кошик діряву попону, і він зарився в неї.

— Хай його чорт візьме! — бурчав господар, прямуючи крізь заметіль з хліва до хати.

Собака виплигнув з кошика і, поки господар возився з клямкою, терся об його ноги. Собаці кортіло зайти до хати, як то було за давніших кращих часів — минулої зими або ще раніше, коли господар сам заносив його туди на руках. А зараз собаці заказано ступити навіть у сіни.

Коли за господарем зачинилися двері, собака гавкнув, потім стрибнув у кошик і зарився в ганчір'я. Це був звичайний собі хутірський собака — покруч пулі з вівчаркою. Його не вбили тільки тому, що був він дуже вірний. До того ж на хуторі без собаки годі прожити.

Четвірко малих дітей вовтузились і лементували, аж не стало сил терпіти.

— Замовкніть! — гримнув господар на дітей і пробурчав: — Краще б уже свиня так плодилася...

— Ну й батько! — докірливо озвалася жінка.

— Не можу вже терпіти цього гармидеру.

— Не можеш, то й не терпи. Що зробиш?

— Піду.

— Куди?

— Відсиджу.

— Що?

Господар сів до столу, а налякана жінка поралася біля печі. Ще влітку наклали на них кару: або сплатити п'ятдесят пенге[1] штрафу, або відсидіти п'ять діб у в'язниці. Уже втретє штрафують за те, що собака ловить чужих курей. Двічі сплатили штраф. Та звідки взяти п'ятдесят пенге, коли діти залишилися без чобіт. Навіть їсти нічого. Перебуваються картоплею. Уранці та на обід варять свиням картоплю і кришать у помії. Між цим і самі перехоплять по картоплині — отак угамовують голод. Хліба вже не стало. А пшеницю, що залишилася, треба зберегти на насіння.

Жінка знає, що чоловік у неї гордий, йому не хочеться заходити в суд, де він зроду не бував. Та зараз вона не важиться заговорити до нього, тільки крадькома сльози втирає.

У всьому винні пани. Навіщо видають такі закони? Побачить сторож собаку, що забрів на садибу, запише, пристрелить його, а ще й штраф великий плати. Мало їм податку за собаку, ще й п'ятдесят пенге давай.

— Наготуй мені вдягтися!

Жінка плачучи забігала по хаті.

До міста дуже далеко. Щоб дістатися туди на восьму годину ранку, треба вирушати в дорогу опівночі. Можна б у місті заночувати і другого дня вранці впорати справи. Але знайомих у місті нема. А вона добре знає свого чоловіка. Він не попроситься на ніч. Отже, мусить вирушати вночі.

Надворі сутеніє. Бовваніють замерзлі кучугури. Коли зараз пуститься чоловік у дорогу, то ще, гляди, закоцюбне. Чого це йому так закортіло йти? Та хіба він послухає когось! Безпорадна жінка вхопила одну дитину за петельки й потрусила нею.

— Не верещи, а то вб'ю!

Лампи не світили, а сиділи при вогні. Господиня підкинула в піч виноградної лози. Від лози вогонь кволенький — по всіх закутках чигає холоднеча. Щоб діти не перемерзли, мати швиденько вкладає їх спати — і топоти стільки не треба.

Господар теж приліг, не роздягаючись, але йому не спиться.

Довгі години просиділа жінка в тиші, потроху підкидаючи на вогонь лозу. Нікчемне паливо хутко згоряє. Треба пильнувати, щоб не погасли жарини, бо ж сірники подорожчали.

Так проминула половина ночі. Господар устав і почав збиратися. Надягнув теплу вовняну сорочку і набив у чоботи свіжої соломи. Жінка простягла йому подвійні онучі.

— Що ти, — озвався чоловік. — Я в них і кроку не ступлю.

Подала чоловікові й судову ухвалу.

Надворі — люта холоднеча, та, на щастя, вітер стихився. І це добре.

— Бережи поросята! — виходячи з хати, мовив господар.

— Ти себе побережи! — кинула за ним жінка. Загорнувшись у велику хустку, вона випровадила чоловіка аж на край садиби і довго дивилася вслід, поки він не зник у кучугурах снігу.

Незабаром дошкулив холод, і жінка повернулася до хати. Витерла сльози і не підкладала більше на вогонь. Адже то вона тільки чоловікові хотіла догодити. Одягнена, залізла на ліжко до двох найменших дітей, що спали разом з нею.

— Уже в ліжку пригадала собі, що не бачила під хатою собаки. Але відразу встати не могла. "Зараз, зараз устану!" — снувалося в думці і — заснула. Собака нікуди не дінеться. А жінка сердилася: через нього чоловік мусив піти з дому.

А тим часом чоловік йшов та йшов — старанно топтав білий сніг, що рипів йому під ногами.

— А тобі чого треба? — скрикнув раптом. Слідом за ним біг собака. От гаспид! То він тайкома супроводив господаря. Не показувався перше, бо знав, що господар прожене його. А тепер ось вигулькнув з пільми.

— Ану, ходи додому!

Господар нахилився, схопив грудку снігу й жбурнув у собаку.

Собака став. Потім знову побіг слідом. Селянин удруге прогнав його і навіть трохи пройшов за ним, аби переконатися, що собака побрався додому. Тоді знову побрів дорогою проти вітру.

Через півгодини собака наздогнав його.

Господар дуже розгнівався. Чи ж таке чувано, люди добрі,— замість стерегти хату, той гаспидний пес плентається за ним. Знов кинув снігом — поцілив. Собака завив, підібгав хвоста й, скавулячи, кинувся геть.

Та незабаром собака повернувся. Селянин прогнав його. Коли ж забачив утретє, махнув рукою: "Ходи-но, ходи! Нарешті здохнеш!"

Селянина пойняло якесь підступне і злостиве почуття. Він знав, що п'ять день собака марно чекатиме на нього. І додому не добереться. Так десь і сконає. Скоро він не наважився згубити його, то собака сам себе згубить.

Важка була та ніч. Але на восьму годину ранку селянин таки підійшов до воріт суду. Коли їх одчинили, зайшов туди перший.

Як опинився перед суддею, той здивовано глянув на нього.

— Чого вам треба?

— Ваше благородіє, я відбуду покарання.

Суддя кисло подивився на селянина і взяв од нього судову ухвалу. Все було як належить.

— Не соромно вам сидати в тюрму?

— Що маю робити?

Суддя хотів якось урятувати селянина від в'язниці, але ж п'ятдесят пенге — гроші немалі. Один-два пенге суддя і сам не пожалів би дати, але зібрати зараз п'ятдесят пенге — нелегко. І йому самому зменшили платню. Однак ганьба для Угорщини, що такий статечний господар сидітиме за ґратами через якогось собаку. Не можна цього допустити.

— Я вам дам новий строк. До травня. Роздобудете гроші і сплатите штраф.

— Де ж я їх візьму! Краще вже зараз відсиджу. За нинішніх часів гроші не родяться на нашій землі. Навіть чобітки дітям ні за що справити. Через те й до школи не ходять. Навесні знов доведеться сидіти в тюрмі за те, що діти не вчаться. Купив я поросята по тридцять п'ять пенге. За зиму вони об'їдять мене дощенту. А тепер дали б за кожне хіба по двадцять пенге. Напровесні ж подешевшають до десяти пенге. А тоді всіх п'ятеро поросят одберуть від мене за штраф... Ні, зараз я маю час, п'ять днів швидко мине.

Суддя тільки блимав очима. Так, селянин каже правду. Тут лихові нічим не зарадиш. Хіба що в Женеві[2] щось нове придумують. А може, японська війна спричинить підвищення цін... Увечері в ресторані суддя почув: якщо Америка втрутиться у війну, то доведеться скасувати сухий закон, і тоді подорожчає вино. Літр коштуватиме цілий пенге. Та чи так-то воно буде?

Скільки суддя не думав — допомогти селянинові не міг. Нарешті він зважився і наказав прийняти арештанта.

Тільки-но селянин вийшов, заявився служитель і сказав, що під ворітьми — собака. Лежить на порозі.

Суддя розчулився. До обіду кілька раз посилав служителя подивитися, чи там ще собака. Собака не рушав з місця. Лежав, поклавши голову на поріг, за яким зник його

господар.

Опівдні суддя пішов додому і теж побачив собаку. Малий, нещасний, він лежав біля ґратчастих воріт суду. Його окликали, та він нічого не чув, ні на кого не зважав. Його лаяли і гнали, а він лежав. Собаку обступили довкола люди й видивлялися на нього.

Зупинився й суддя і довго дивився на собаку.

Вдома суддя розказав про собаку дружині й дітям, а по обіді в кав'ярні — своїм знайомим. Багато хто подався до воріт суду подивитися на собаку. Стали його годувати. Собака підозріло нюхав їжу і не торкався до неї.

Собака на порозі в'язниці чекав свого господаря.

[1] Пенге — грошова одиниця в тогочасній Угорщині.